

kunnen slaan, want ze zouden niet eens een „figuur“ hebben. Bovendien is de student tegenwoordig een lieveling van velen; er wordt — misschien uit angstgevoel — veel voor hen gedaan; zelfs zijn er, die hun naar de oogen zien, en ook onder wie dat niet tot eigen en ander bederf willen, is toch een ernstig streven, hen te helpen. Het contact tusschen oud en jong is sterker geworden; en de jongeren mogen bedenken, dat ze hun reformatie, en zelfs hun grootere of kleinere revoluties, meestal betalen met de zuur verdiende geestelijke penningen der anderen; soms ook met de zilveren penningen derzelfden.

Maar de anderen op hun beurt, moeten de oogen niet dicht doen voor wat de jongere generatie (nog eens: als gemeenschap!) doet. Ik ben er zeker van, dat als Karl Barth — om nu hem eens te noemen — 15 jaar eerder de pen had opgenomen, hij niet zoo gemakkelijk door onze studentenkringen heengedrongen zou zijn. Dat men hem op verkeerde wijze bespreekt, voorzoover het gebeurt, doet niets af van het feit, dat foutief werk minder kwaad is in ethischen zin dan ontstentenis van werk. Wil men een anderen naam dan Barth — noem dan Spengler. Een reeds ondergaande zon; en daarom als figuur van den dag hier typeerend juist.

Over de factoren, die tot al deze dingen leidden, spreek ik niet. Het zou veel te ver voeren.

Het is goed, dat ieder zich eerst van deze dingen doorbringt. Want als men critiek oefenen wil, dan moet eerst de positie zuiver zijn.

Ik weet, de tolk te zijn van wat in leidende kringen der G. S. B. zelf gezegd wordt, als ik opmerk nu, dat tot het ontstaan van de G. S. B. vooral 3 factoren hebben meegewerkt:

In het algemeen de kentering, die in het geestesleven der laatste jaren zich heeft voorgedaan, en die de studentenwereld niet onberoerd gelaten heeft.

Voorts valt te wijzen op de ongeveer tegelijkertijd van meer dan één kant opkomende begeerte, om de huidige positie van het gereformeerde leven en den stand der gereformeerde wetenschap te overwegen; en den verderen opbouw daarvan in directen zin te regelen in opzettelijke verwerking van alle afzonderingsgedachte; opdat het door Dr. Kuyper herhaaldelijk gebruikte beeld van de kerk, die niet „een oliedrop op de wateren“ mocht ge-

lijken, meer in de praktijk zou nageleefd, dan als opvulling van gereformeerde redenen gebruikt worden.

Tenslotte is ook van meet af gewezen op den „werkelijkheidszin“, die met name in religieus opzicht de geesten, naar gezegd wordt, voor zich inneemt. Al zou later blijken, dat „werkelijkheidszin“ voor velen synoniem mocht worden gemaakt met „kentheoretische“ vraagstelling (zonder vragenbus, tenzij dan de coöperatieve), feit is, dat de zin voor werkelijkheid ook de geschiedenis drong tot intenser leven.

En zoo is in den oorlogstijd — ook dat was geen toeval — de G. S. B. ontstaan uit samenwerking van de 3 gereformeerde corpora: F. Q. I. (Kampen); S. S. R. (Unie van geref. studenten aan openbare universiteiten); en N. D. D. D. (Vrije Universiteit). Het doel der samenwerking werd in die dagen uitgedrukt ongeveer in dezen vorm: dat de G. S. B. een saamlanding van de 3 corpora wilde zijn, die zich ten doel stelde, onder hun leden zulk een leven te bevorderen, dat ieder in denken en doen zich meer bewust richt naar de gereformeerde levens- en wereldbeschouwing.

Men proeft hier duidelijk de zelfcritiek (immers critiek op het officiële corpsleven, dat niet voldeed aan geestelijke behoeften). Ook merkt men hier de nawerking van de straks genoemde factoren: men wilde meer „bewust“ leven in zijn bestaan als gereformeerde denker en belijder en belever. Het belijden werd, als ik het wel zie, allereerst tot de ethische (de levens-) plichten gerekend; niet zoozeer de officiële kerkelijke, als wel de persoonlijke belijdenis werd in geding gebracht en aan het noodzakelijk proces van verdieping en bewustwording te onderwerpen geacht.

We hopen straks te vervolgen.

K. S.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Lourdes.

M. B. te V. vraagt me eenig licht over Lourdes, en over de mirakuleuze genezingen, die daar heeten plaats te hebben; of we aan die genezingen hebben te gelooven, en in wat voor licht we ze dan hebben te zien.

Bij 't beantwoorden dezer vragen, zal ik me niet verdiepen in de kwestie, of de verhalen van won-

derdijge genezingen te Lourdes op vertrouwbare getuigenissen berusten.

'k Heb trouwens van die vraag nooit eenige studie gemaakt.

Wel weet ik, dat anderen het deden.

En dan was de slotsom natuurlijk zeer verschillend.

Wie goed-Roomsch was kwam dan tot de conclusie, dat zoo goed als elk wonder, dat men van Lourdes vertelde, werkelijk gebeurd was.

Wie niet met Roomsche oogen zag en met Roomsche ooren hoorde, kwam met dezelfde zekerheid tot het resultaat, dat al de wonderbare Lourdes-genezingen niets dan verzinsels waren.

Wie nuchter onderscheidde kwam tot de slotsom, dat er te Lourdes stellig merkwaardige genezingen plaats hadden, maar dat er in al die genezingen niets wonderdijgs was; dat ze zich voor een deel langs zeer natuurlijke weg laten verklaren, als gevolg van zekere geneeskraft, die er in het water van de Lourdes-bron schuilt, evenals in tal van andere bekende bronnen, en dat ze voor een ander deel zijn toe te schrijven aan de suggestieve werking van het geloof, dat men door het gebruik ervan genezen zal — een verschijnsel, dat, gelijk bekend is, vooral bij lijden, dat zijn grondslag in een gestoord zenuwleven heeft, ook elders, in allerlei vormen voorkomt.

Langs den weg van historisch en kritisch onderzoek, zal men, daarom, naar 'k denk, wel nooit tot een overtuigend resultaat komen.

Doch het is ook niet noodig dien in te slaan.

Veiliger is het, de z.g.n. wonderen van Lourdes te zien in de lijst, waarin ze historisch staan.

Een gereformeerde althans is dan spoedig met zijn oordeel gereed.

De geschiedenis is deze.

Toen het Jezuïtisme, dat de verbreiding van het Roomsche-Katholicisme ten doel heeft, in de vijftiger jaren der vorige eeuw, meer vrijheid van beweging kreeg, wierp het zich met kracht op de propaganda van de Maria-verering. Reeds in '54 had het een reusachtig succes te boeken in de pauselijke afkondiging van „de onbevleete ontvangenis der H. Moedermaagd“.

Merkwaardigerwijs wist het Jezuïtisme in de jaren vóór en ná '54 ook te verhalen van allerlei verschijningen van „de Moeder Gods“.

Een der merkwaardigste was die aan een berdermetje in de grot te Lourdes.

Ten besluite vermeldt de dichter nog, dat Eggherie's lijk en de andere verraders werden opgehangen, doch Elegast, in vreugde en in z'n eer hersteld, het leven mocht delen met Eggherie's vrouw.

Beschouwingen¹⁾.

Regel 1—. De spreker kondigt zich aan en vraagt belangstelling.

Toen de middeleeuwse spreker voor nu ongeveer zes eeuwen zeide, dat hij een mooie en geheel waar gebeurde geschiedenis wist te vertellen, vroeg en verkreeg hij daarmee de frisse belangstelling van z'n toehoorders.

Regel 3—14. De positie en de bedoeling van de hoofdpersoon.

Die belangstelling werd levendig, toen zo de naam Karel hoorden, want een ieder begreep onmiddellijk, dat er verteld zou worden van die roemrijke vorst, die was, en die blijven zal ook de imposante, representatieve, klassieke figuur van de middeleeuwen.

Die Karel nu, vertelt de dichter, stond op het toppunt van z'n macht, want hij heerste als koning en keizer over onmetelijke gebieden. Onbetwist heerser was hij, naar het scheen in z'n machtsgebied van godeloze uitgestrektheid. En de volgende dag, op de hofdag wenste hij te Ingelheim aan de Rijn de vrucht van deze zijn heersersheerlijkheid te plukken door zich te toonen met de tekenen van de vorstelijke waardigheid en recht te spreken, om also z'n roem te vermeerderen.

En het is juist op dat moment, als er met Karel, de heerser van de wereld, die alle toebereidselen heeft getroffen om tot z'n doel te geraken, iets heel wonderlijks gaat gebeuren.

Regel 15—11. Het bevel van Godswege om te gaan stelen en Karel's handig.

Nauwelijks is Karel aan de vooravond van den hofdag in slaap gevallen, of 'n engel beveelt hem van Godswege, om te gaan stelen. Doet hij dat niet, dan zal hij z'n leven en z'n aanzien verliezen. God moet hier dus in de gewone menselijke gang der dingen ingrijpen. Leven en eer zelfs van 'n vorst als Karel de Grote, die meer dan enig ander middeleeuwer de macht en de middelen had eigen lot top goede te wenden, blijken volkomen afhankelijk te zijn van Gods genade. Er was juist op deze hoge feestdag, blijkbaar fataal dreigend gevaar, waarvan Karel niets wist. Alle menselijke zekerheid, dat blijkt hier zonneklaar, is ten slotte ijdel.

Karel, die aan geen gevaar denkt, vooral nu niet, nu hij vervuld is met gedachten aan het op handen zijnde zeker te vieren feest, meent, dat

¹⁾ De regelgetallen hebben betrekking op de uitgave van „Karel ende Elegast“ in het klassiek Letterkundig Pauleum door Dr. J. Bergsma.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

„Karel ende Elegast“ — 'n geestelijke ridderroman.

I.

Inleiding.

Het is onzeker, of er aan het eigenaardige middeleeuwse verhaal, waaraan de volgende beschouwing is gewijd, enige ware gebeurtenis ten grondslag ligt. Hier en daar herinnert het gedicht ons aan historische toestanden, vooral door de vermelding van Karel's hardheid tegenover ballingen en van 'n samenzwering tegen hem, waarvan gesproken wordt in de aan Einhard toegeschreven „Annales“ en in de kroniek van Albericus Trifunfontium uit het midden van de 13de eeuw.

Onze beschouwingen echter zullen zich niet onledig houden met het nasporen van de herkomst van de motieven, en ook niet met de verwantschap van de volksboeken, de fragmentarische handschriften, de vertalingen, en wie weet wat al meer, van het gedicht. Al die dingen, uit andere oogpunten van afluemend gewicht, hebben van literair-krities standpunt, in betrekking tot de ideeënwaarde van het stuk, niet zo grote betekenis.

Wij hebben ons tot taak gesteld het stuk te zien in het licht van de middeleeuwse geest. Het gedicht is 'n konstruktieve eenheid, welke rust in de middeleeuwse symbolische denkwijze. Het is geen realistische kunst en het is geen psychologische kunst, doch het is geboren uit middeleeuws christelijk gedachteleven en uit de overdreven avontuurlijke middeleeuwse fantasie. We moeten bij de lektuur van dit middeleeuwse werk er op verdacht zijn in het wonderbaarlijke en vaak ook verbijsterende ridder-gebeuren christelijke levensgedachten te zien geprojecteerd. In verband daarmee beschouwen we „Karel ende Elegast“ als 'n geestelijke ridderroman.

Inhoud.

Karel de Grote, die de volgende dag 'n hofdag wenste te houden ter vermeerdering van z'n roem, verlaat op 'n driemaal herhaalde aanmaning van 'n engel ongemerkt — omdat God de kasteelbewoners in 'n diepe slaap had gedompeld en als door 'n wonder alle deuren had ontsloten — zijn kasteel te Ingelheim, om uit stelen te gaan.

Terwijl de vorst zo eenzaam en verlaten in de maanlichte nacht rondzwervt, komt hij tot 't besef, hoe hardvochtig hij menigmaal de roofridders heeft behandeld. Het is vooral Elegast, tegenover wie hij zo onbillijk is geweest; Elegast, de roofridder, die alleen rijke en hebzuchtige lieden bestelt, doch arme mensen, kooplieden en pelgrims ongemoeid laat.

Daar ziet hij 'n ridder met 'n zwarte wapenrusting en 'n zwart paard naderen, die Karel naar

z'n naam vraagt. Karel weigert zich bekend te maken, waarop het tot 'n hevig en langdurig gevecht komt, waarin Karel de zege behaalt.

De verslagen ridder geeft nu te kennen, dat hij Elegast is en dat hij tegen wil en dank het roofridderbestaan moet leiden.

Karel geeft zich nu ook voor roofridder uit, hij noemt zich Adelbrecht en stelt voor de koning te gaan bestelen. Elegast echter, die nog altijd Karel als „sinnen gerechten here“ beschouwt, weigert dat verontwaardigd en beslist, en zegt, dat er veel minder aan misdreven is, wanneer men Karel's zwager Eggherie van Egghermonde bestelt, omdat die de koning 'n kwaad hart toedraagt.

Ze begeven zich dus naar diens kasteel, maar als ze met 'n breekijzer 'n gat in den muur willen maken, komt Karel's onhandigheid op de grappigste manier uit, zodat Elegast hem aardig heet neemt. „Neen“, besluit Elegast, „makker, je hebt van stelen absoluut geen verstand!“

Elegast trekt daarop naar binnen en maakt door 'n prachtig zadet met belletjes te pakken, Eggherie wakker, waardoor hij toevallig in de gelegenheid is 'n gesprek van deze met z'n vrouw af te luisteren en er zo achter te komen, dat Eggherie 'n samenzwering tegen de koning gesmeed heeft en van plan is hem de volgende dag te vermoorden. Eggherie's vrouw verzet zich tegen dat verraderlike plan, waarover Eggherie zich zo boos maakt, dat hij haar in het gezicht slaat, zodat het bloed uit haar mond en neus vloeit. Elegast vangt enkele druppels bloed op en deelt, huiltengekomen, alles aan z'n „makker mee“.

Nu begrijpt Karel, dat God hem uit stelen heeft gezonden om z'n leven te sparen. Hij zegt, dat hij de koning van die samenzwering in kennis zal stellen en zorgen, dat deze Elegast zal ontbieden om als getuige op te treden.

Zij verlaten elkaar. Karel, teleurgesteld door Eggherie, keert naar Ingelheim terug en komt, daar alles in het kasteel door Gods beschikking in diepe slaap verzonken ligt, nog vóór het aanbreken van de dag ongemerkt zijn paleis binnen. Onmiddellijk roept hij zijn vertrouwden bijeen, deelt hun mee wat hij weet, en slaagt er daardoor in alle samenzweerders, al naarmate zij te Ingelheim aankomen, gevangen te nemen en te ontwapenen. Eggherie, die het laatst komt, ontkeut alles, maar Elegast, daartoe ontboden, verschijnt als aanklager. Een kampergericht zal de zaak uitmaken en met Gods hulp behaalt Elegast daarin de overwinning. Eggherie sneuvelt.

Karel, Gods hand in dit alles ziende, zegt: „Waarachtige God, Gij hebt dit alles zo bestaard. Ik mag U wel zeer loven, dat Gij mij zo menige gunst betoont. Degenen, die U dienen, zijn wijs, want Gij helpt en verzorgt al degenen, die genade bij U zoeken!“

Bij
kennen
voor
En
vullen
uit de
spring
alle z
Zoo
duizen
allerle
Aan
schijn
der on
en pro
weet,
over
Zoo
Matth
Een
wel ge
kende
ongelo
van o
Hij
is, en
Het
de ord
niet ge
In
zichte
oprech
druk h
Ook
Alles
niet di
de eer
nen, o
als de
meent
En
dat he
hem al
hij me
spotter
uitzing
ste mo
Zulk
't is he

hij ged
Rege
beve
staar
Kort
het be
en er
mensel
van G
In d
woog
vroeg
stelen
Verv
hem v
uitdruk
En t
in z'n
zich d
had hij
goedhei
zelden
God he
derde
van h
Acht
rijmen
slotte
Rege
maal
In z'n
dieper
volgen
van gr
Karel d
houden
hij ge
de enge
hij, dat
bleef d
hij nu
wijze
hielder
wil dee
koning
opdat
De v
Karel d
in en
gaf, m
hij het
et op
stelen
dat Goe
Karel k
pur-sam
strijd
toe in l

Bij die gelegenheid zou Maria haar verlangen te kennen gegeven hebben, dat te Lourdes een kapel voor haar gesticht werd.

En vermoedelijk om de inwoners tot het vervullen van dien wensch te bewegen, deed ze toen, uit de grot, waarin ze verscheen, een bron ontspringen, die wonderdadige genezing bood voor alle zieken.

Zóó werd Lourdes de plaats, waar jaar op jaar duizenden bedevaartgangers bevrijding zoeken van allerlei kwalen.

Aanleiding tot Lourdes' verheffing was dus verschijning van Maria. Doel: bevestiging van het dogma der onbevleete ontvangenis van de Moedermaagd, en propaganda van de Mariaverering — Wie dit weet, weet dunkt me, genoeg, om zijn houding tegenover de z.g.n. wonderen van Lourdes te bepalen.

Zóó zal m'n inzender er óók wel over denken.

Mattheus-passion.

Een ander lezer vraagt me, of het een christen wel geoorloofd is uitvoeringen als die van de bekende Mattheus-passion bij te wonen, waarbij ook ongelovigen deelen der H. Schrift en zelfs woorden van onzen Heere Jezus Christus zingen.

Hij acht, dat zulk een onwaarschijnlijkheid stuitend is, en het heilige te na komt.

Het is een teere kwestie, die vrager hiermee aan de orde stelt. En ik vrees, dat m'n antwoord hem niet geheel bevredigen zal.

In 't algemeen moeten we, met name ten opzichte van ons-zelfen, den eisch van waarheid en oprechtheid, vooral in het heilige, met allen nadruk handhaven.

Oók in de kunst.

Alleen wie de kunst om de kunst zoekt, en haar niet dienstbaar en dus ondergeschikt maakt aan de eere onzes Gods — kan het onverschillig schijnen, of iemand bij de uitvoering eener compositie als de Mattheus-passion al of niet gelooft en dus meent wat hij zingt.

En ik ben het met den vrager volkomen eens, dat het voor een christen stuitend is, en dat het hem als profanatie in de ooren moet klinken, als hij menschen, die hij kent als ongelovigen, als spotters met het heilige misschien, woorden hoort uitzingen, die onze Heiland sprak in de ontroerendste momenten van zijn heilig lijden.

Zulk zingen kan Gode niet welbehagelijk zijn. 't Is het omkeeren van de door Hem gestelde orde:

hij gedroomd heeft en slaat er geen acht op.

Regel 42-88. De engel herhaalt het bevel. Hoe Karel er nu tegenover gaat staan.

Kort en bondig herhaalde de verstoorde engel het bevel, zodat de koning zeer bevreesd werd, en er over na ging denken. Doch toen moest Karel's menselijkheid in drieërlei opzicht tegen dit bevel van God botsen.

In de eerste plaats om de inhoud. Karel overwoog zijn rijkdommen en zijn machtspositie en vroeg zich terecht af: „Waarom zou ik toch gaan stelen?”

Vervolgens plaatste de herkomst van het bevel hem voor 'n tweede moeilijkheid. — had God niet uitdrukkelijk geboden: „Gij zult niet stelen?”

En ten slotte: de vrome vorst had Gods hand in z'n leven gezien, z'n zegeningen erkend en wist zich daardoor Gods gunsteling. De komende hofdag had hij ongetwijfeld gezien als 'n kroon, die Gods goedheid op zijn voorspoedig vorstentje wilde zellen — moeilijk kon hij daarom aannemen, dat God hem nu zo te schande zou willen maken. Z'n derde bezwaar gold de strekking en de gevolgen van het bevel.

Ach, z'n beperkte menselijke inzicht kon dat niet rijmen en afgetoed door het denken, viel hij ten slotte weer in slaap.

Regel 89-118. De engel komt voor de 3de maal. Karel's beslissing.

In z'n gegronde bezwaren openbaarde Karel z'n dieper levende religieuze persoonlijkheid. Het opvolgen van het bevel was zo geworden tot 'n zaak van groot geloofsvertrouwen, want God zeide, dat Karel door te stelen zijn leven en zijn eer zou behouden, terwijl volgens Karel's menselijk inzicht hij gevaar liep beide daardoor te verliezen. Toen de engel dan ook voor de 3de maal kwam, begreep hij, dat Karel wel wilde, maar zolang hij er over bleef denken, niet kon gehoorzamen. Daarom sprak hij nu met mildheid en vriendelijkheid, zacht vol wijze raad. Hij beval nu niet meer, maar drong heidevol aan. Hij wist, dat Karel gaarne Gods wil deed en zeide dan ook: „Handel nu verstandig, koning! want God wil het”. Zo hielp hij Karel, opdat zijn hart zou zegevieren over zijn verstand.

De vriendelijke woorden van de engel, waarin Karel de stem van Gods liefde beluisterde, sloegen in en nu overtuigt, dat God werkelijk dat bevel gaf, maakte hij het teken des kruises en nam hij het besluit, in het volle bewustzijn van wat er op het spel stond: leven en eer, toch te gaan stelen. Dat viel hem zwaar, want hij had liever, dat God hem al zijn land en burchten ontnam. Karel kwam tot het besef, dat het voor 'n ridder pur-sang 'n ellendig ding is te moeten stelen. De strijd tussen riddereer en vroomheid spijste zich toe in het dilemma: gaan stelen of God mishagen.

niet een dienstbaar maken van de kunst aan Gods eere; maar omgekeerd het heilige Woord Gods en het woord en het werk van onzen Heere Jezus Christus exploiteeren ten behoeve van de kunst.

Intusschen moeten we hier toch met alle voorzichtigheid onderscheiden.

De personen, die bij zulk een uitvoering optreden, kennen we — 'k bedoel het groote publiek — doorgaans niet van nabij. En ook, als we hen kennen, kunnen we ons toch nog licht vergissen in hun innerlijke verhouding tot hetgeen ze zingen.

In elk geval zijn en blijven zij zélfen daarvoor in de eerste plaats verantwoordelijk.

Stellig behoort het niet tot onze roeping hen één voor één aan onzen keur te onderwerpen.

Wat we, als christenen mogen, maar dan ook moeten eischen, is, dat, wie belast zijn met de saamstelling en leiding van een koor, dat uitvoeringen geeft als die van de Mattheus-passion aan elk medewerker den eisch stelle, dat hij de heilige zangstof als waarachtig aanvaarde en als heilig behandelde.

Intusschen blijkt uit vragen, als die inzender stelde, hoe dringend noodig het is, dat we, als christenen, ook in de beoefening van de zangkunst eigen wegen gaan, en ons niet afhankelijk maken van de wereld.

V.

F.

LITERATUUR EN KUNST.

De beteekenis van Pennings werk.

(Slot.)

VII. De vorm der stofbewerking.

Als het derde element van de beteekenis der Penning-boeken noemde ik, naast stofkeuze en stofbewerking, den vorm, waarin deze bewerking geschiedt. Ten besluite van deze artikelenreeks daarover nog een enkele opmerking.

Uiteraard is er nauwe samenhang tusschen wat in het vorige artikel behandeld werd en wat nu aan de orde is. De methode van bewerking immers beslist over den vorm, althans in zoverre, dat uit de wijze van voorstellen vanzelf voortvloeit een bepaald karakter van den vorm. We sluiten dus in dit artikel ons aan bij de hoofdlijnen van het vorige.

Penning heeft in het bijzonder zin voor activiteit;

Hij doorzag het niet, doch vol vertrouwen gaf hij zich aan zijn God over in het korte gebed: „Nu soe moeti mi ghesterken”. Hij verloochende zijn menselijkheid voor zijn geloof.

Regel 119-166. Hoe Karel buiten zijn kasteel komt.

Voor de middeleeuwer stond het vast, dat de mens volkomen van God afhankelijk was en dat wanneer iemand op God vertrouwde, hij dan ook Gods bijstand in het leven zou ervaren. Dit geloof, dat onwankelbaar was, is in ons verhaal verzonnelijk in het nachtelijk gebeuren met Karel. Het epos heeft 'n symboliese betekenis. „Karelende Elegast” is verhefde en verinnigde uitbeelding van christelijke levensgedachten. Trouwens: gemeenlijk is voor de middeleeuwer de gedachte primair en het reële gebeuren illustratie van de reeds vooruit vaststaande gedachte. De middeleeuwer geloofde in het verhaal, niet omdat hij na 'n kritiese beschouwing het verhaal in overeenstemming achtte met de werkelijkheid — die vraag kwam bij de zuiver-middeleeuwse geest niet op — doch omdat hij het zag als noodzakelijke konsekwentie van de hoofdgedachte. Zijn eigen christelijke gedachten, waaraan hij niet twijfelde, zag hij in het gebeuren geprojecteerd. Daarom zijn de feiten en de motieven, waarin dat geschiedt, van weinig belang, en het brengt ons niet veel verder of we al weten, dat dezelfde motieven ook zijn gebruikt in de Russiese en Indiese literaturen. Het komt aan op de leidende gedachten en in het licht van die gedachten moeten de motieven worden bezien.

Zo zijn al de wonderen en toevalligheden in dit verhaal voor de wonderbaarlijk-avontuurlijke middeleeuwse geest vanzelfsprekende illustraties van de grondgedachte, dat God alle dingen bestuurt en 'n mens helpt, die zich vol vertrouwen tot hem wendt.

De eerste moeilijkheid voor Karel was ongezien en ongehoord buiten het kasteel te komen. Onmiddellijk stond zo z'n riddereer op het spel. Doch z'n besluit was genomen. Z'n geloofsvertrouwen werd niet beschaamd. Gods genadevolle bijstand liet zich gelden in twee wonderdaden zijnerzijds. De gesloten deuren, die Karel op z'n weg vond, gingen vanzelf open en de mensen sliepen, omdat God dat wilde, zo vast, dat ze niets van de zwaar geharnaste vorst vernamen, toen hij door het kasteel ging. Uitdrukkelijk zegt de dichter, dat God dat deed uit genegenheid voor de koning, die immers zo innig christelijk zich aan Hem had overgegeven.

Regel 167-192. Karel's gebed.

Toen Karel goed en wel buiten was, viel de beklemming van onmiddellijk te moeten handelen 'n moment van hem af, en gedwongen door de ernst van de situatie, stortte hij z'n godinnende ziel uit in 'n gebed, waarin hij om Gods bescherming smeekte op grond van de zondaarsliefde Gods

de handeling trekt hem in 't historisch gebeuren voor alles aan, zoo zagen we. Dat nu brengt mee: activiteit ook in den vorm: niet de verleden tijden der werkwoordsformaties gebruikt hij, maar de tegenwoordige tijden, die voor de plastische uitbeelding de geschikte zijn; hij werkt met korte zinnen zonder werkwoord, met uitroepen en vraagtekens. Een boek van Penning begint zoo:

„Ben jij dat, Jan?”

„Ja, vader Boessaart!”

„En dat in het holle van den nacht!”

„Ik ben gevlucht!”

„Uit het Weeshuis?”

„Ja — morgen is het te laat...” („Het Beleg van Gorkum”).

Dat is de karakteristiek van Pennings vorm.

Hier is niet slechts actie, hier blijkt ook Pennings gaarne gevolgde gewoonte in den gesprekstoon te schrijven, die vanzelf den gesprek vorm insluit. Sprektaalwendingen, uitdrukkingen uit den dagelijkschen omgang, typische zegswijzen e.d. zijn veelvuldig in zijn boeken. Zelfs was Penning sterk in het kleuren met zulke effecten: de Schrijver Penning was immers de verteller Penning, die nauwkeurig de registrering van zijn veelgebruikt instrument kende. Een voorbeeld kan hier weer ter illustratie dienen (uit hetzelfde boek „Het Beleg van Gorkum”).

Een Gorkumsche jongen is in Pruisischen dienst getreden als huzaar en komt nu (1813) met de troep bij een boer, dien hij van vroeger jaren kent, maar die hem natuurlijk niet herkent. Nu schrijft Penning niet: Willem Woude reed het erf van boer Peters op en deze was ten hoogste verbaasd, dat een Pruisisch huzaar hem bij den naam noemde... Neen, dat gaat bij Penning zoo:

„Baas Peters — hoe gaat het?”

„De boer is de kluts geheel kwijt; hij krabt zich achter de ooren; hij weet niet hoe hij het heeft!”... (tegenwoordige tijd: drie sterk-sprekende uitdrukkingen vóór een begrip).

„Is hier tooverij in 't spel? Ben ik nou gek of ben jij het?” (gangbare zegwijze, die bij zoo'n situatie dagelijks gehoord wordt).

„Ik hoop geen van beiden”, zegt Willem Woude. ('t vanzelfsprekende antwoord, dat in den omgang bij die uitdrukking behoort).

De lezer is bij zoo'n tooneeltje toeschouwer: hij ziet den boer in z'n verwondering en den ander in z'n plezier, dat de boer hem niet herkent.

voor 'n in Adam gevallen geslacht en geopenbaard in Christus en waarin hij de wondermacht van Christus aanriep. Alles stond hier in het teken van het geheimzinnige en wonderbaarlike. Karel besefte, dat menschenmacht en menschenkennis en menschenzucht hier zouden falen, dat hier Goddelijke wondermacht alleen alles ten goede zou kunnen wenden. Het karakter van dit werkje is dan ook door en door supranatureel. Op elke bladzijde schier laat de dichter ons gevoelen, hoe achter uiterlijke gebeurtenis en menselijke handeling God werkt en alle dingen in Zijn voorzienigheid heenleidt tot het goddelijk-gestelde doel.

Regel 193-217. Karel komt tot inkeer.

Toen de vorst zo eenzaam op het dievenpad was, werden z'n gedachten vanzelf bepaald bij de dieven. Toen God hem beval te gaan stelen, had dat 'n goede grond. Het hield verband, blijkt nu, met 'n zedelijk tekort bij Karel. Uit alles blijkt zo, dat de christelijke middeleeuwer de sentrale figuur uit z'n klassieke periode niet vergoedde tot 'n heros, doch hem in z'n afhankelijkheid van God en in z'n zondige menselijkheid zag op één lijn met de andere menschen. Het feit, dat de middeleeuwer-bij-uitnemendheid zo wordt uitgebeeld, doet er ons toe besluiten, dat de middeleeuwse levenshouding in z'n edelste uitingen principieel christelijk was.

Waarom bestond dat zedelijk tekort? Zie, Karel was egoïst geweest in die zin, dat hij, met negatie van de menselijkheid van z'n onderdanen, in ijzere konsekwentie het recht had gehandhaafd. Al te grote strengheid immers wordt vanzelf egoïsme. Karel was formalist geworden, blind voor de levende werkelijkheid. Op de geringste vergripen stelde Karel de zwaarste straffen. We kunnen het ook zo zeggen, dat Karel voor de dieven alleen vorst was geweest en niet mens. Door zijn heersers-tiranie had hij het organiese menschenleven verlaagd tot schematische logika. Hij maakte zich herhaaldelijk schuldig aan machtsusurpatie.

We zien nu de goddelijke paedagogiek doende om Karel z'n al te grote gestrengheid tot zonde te maken voor zijn bewustzijn, ten einde aldus zijn gedegenereerde menselijkheid, die niets meer zag dan de handhaving van het recht, te regenereren tot zuiver-normale menselijkheid, evenwichtig gespannen op de levensrealiteit. Karel moest genezen worden van z'n machtsusurpatie.

Psychologies gezien, was het dus de eerste taak van de goddelijke paedagogiek, om Karel uit z'n vorsten-zijn uit te heffen en als gewoon mens in de maanlichte nachtelijke eenzaamheid te brengen. Daar alleen kon hij tot zichzelf en dus tot inkeer komen. Daar nam hij zich dan ook voor, om nooit meer iemand ter zake van 'n klein vergrijp te laten ombrengen.

T. SCHUYT.
(Slot volgt.)